

4. Iyevinya, O.V. (2011), “Inheritance agreement : controversial issues”, *Yurydychnyi radnyk*, no. 4(58), available at : <http://yurradnik.com.ua>.
5. Antoshkina, V.K. (2006), “Contractual regulation of marriage relationships”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, National Law Academy of Ukraine named after. Yaroslav the Wise, Kharkiv, Ukraine.
6. Dzera, O.V., Kuznietsova, N.S. and Maidanyk, R.A. (2010), *Tsyvilne pravo Ukrayiny. Zahalna chastyna : pidruchnyk* [Civil law of Ukraine. General part : textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
7. Vasylychenko, V.V. (2005), “The legal essence of the institution of inheritance agreement and its place in the civil law system”, *Pravo Ukrayiny*, no. 6, pp. 37–39.
8. Shevchenko, Ya.M. (2008), *Tsyvilne pravo Ukrainy : Akademichnyi kurs : pidruchnyk : u 2 t.* [Civil law of Ukraine : Academic course : textbook : in 2 vol.], Vol. 1 : *Zahalna chastyna* [General part], Kontsern «Vydavnychi Dim «In Yure», Kyiv, Ukraine.
9. Markovych, Kh.M. (2015), “Features of the legal nature of inheritance agreement in the civil law of Ukraine”, available at : <https://docviewer.yandex.ua/?url>.
10. “Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) on 18.08.1896”, International Law Information Bank, available at : http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igp.
11. “Latvian Civil Law Act of 1937. Part 2. Inheritance law”, International Law Information Bank, available at : <https://pravo.hse.ru/data/2016/04/17.pdf>.
12. “Swiss Civil Code on 10.12.1907”, International Law Information Bank, available at : www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=5896.

УДК 340.134:346.548(477)

ЧИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ПРАВА СПОЖИВАЧІВ ІЗ ВВЕДЕННЯМ У ДІЮ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКОНУ «ПРО СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ»?

Мельник І.А., аспірант

*Київський університет права Національної академії наук України,
вул. Академіка Доброхотова, 7А, Київ, Україна*

У статті йдеться про ефективність положень Закону України «Про споживче кредитування» та його здатність забезпечити дотримання прав позичальників як споживачів. Автор вважає, що за час його дії суттєвих зрушень не відбулося, визначає причини та пропонує своє бачення можливих напрямів, засобів і способів вирішення його основного практичного завдання.

Ключові слова: споживач, споживче кредитування, договір, кредитний договір, позичальник.

ОБЕСПЕЧЕНЫ ЛИ ПРАВА ПОТРЕБИТЕЛЕЙ С ВВЕДЕНИЕМ В ДЕЙСТВИЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ЗАКОНА «О ПОТРЕБИТЕЛЬСКОМ КРЕДИТОВАНИИ»?

Мельник И.А.

*Киевский университет права Национальной академии наук Украины,
ул. Академика Доброхотова, 7А, Киев, Украина*

В статье речь идет об эффективности положений Закона Украины «О потребительском кредитовании» и его способности обеспечить соблюдение прав потребителей. Автор считает, что за время действия этого закона существенных изменений не произошло, определяет причины и предлагает собственное видение возможных направлений решения его основного практического задания.

Ключевые слова: потребитель, потребительское кредитование, договор, кредитный договор, заемщик.

ARE CONSUMER RIGHTS SECURED ALONG WITH THE ENFORCEMENT OF A SPECIAL LAW “ON CONSUMER LENDING”?

Melnyk I.A.

*Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Akademika Dobrokhotova Street, 7A, Kyiv, Ukraine*

With the enactment of the Law of Ukraine “On Consumer Lending,” new applications were introduced for its putting into operation and counteracting abuses, now for the concession by commercial banks of rights for consumer loans.

Here are the general trends that are due to the economic laws of the loan as a commodity in general and the specifics of providing financial services (I. Bezklubiy) in the global economy with a shortage of circulating assets of purchasers of consumer goods problems with their definition, the state of the world financial system and the efficiency of national payment systems and, in particular, the limits on credit cards of their alternatives. Together they are subjected to universal (economic and general legal unification or harmonization) and national (temporal) factors. However, borrowers try to avoid repayment of loans, especially those borrowed from bankrupt banks, and banks directly or indirectly charge them and impose additional burdens on borrowers.

Determinants in resolving such conflicts are the adaptive vector of the development of Ukrainian legislation, which is envisaged by the Law of Ukraine “On the National Program for the Adaptation of Ukrainian Legislation to the Legislation of the European Union”. The choice of Ukraine in favour of European integration and association with EU countries attracts attention to those economic in content and legal in form institutes used in its countries in view of the need for the adaptation of national legislation to the legislation of these countries. That depends on the growth of the economic potential of our state, the resolution of the acute problem of employment, the tools of foreign economic policy, which are provided with general and special economic (credit) and legal (loan agreement and its kind of consumer loan agreement) institutions. This is the institution of financial policy and its direction – lending and the direction of consumer lending as: a) the economic category; b) the legal form of its existence. It is used by leading European and non-European countries and is, in principle, universalized.

There remains a problem of ensuring their fulfilment and balance of subjective rights of the parties, determination of interest rates, forms of granting of loans, fulfilment of information obligations, and real provision of consumer rights. As a matter of fact, it is about the almost half-yearly effect of the Law of Ukraine “On Consumer Lending”, which was adopted within the framework of harmonization of the Ukrainian legislative base with the European Union in accordance with the Association Agreement with the EU. In essence, its provisions repeat the relevant directive of the European Commission. And in the EU, consumers’ rights in obtaining a loan are protected quite reliably, as well as its ability to ensure compliance with the rights of consumer credit borrowers and verification of its provisions.

The purpose of this article is to determine areas of strengthening the protection of consumer rights of consumer loans after the enactment of the Law of Ukraine “On Consumer Lending” and the generalization of its practice, the features of the current state of consumer lending in Ukraine, the identification of the main problems with its further development against the backdrop of political and economic instability.

Key words: consumer, consumer lending, contract, loan agreement, borrower.

Будь-яке дослідження, у тому числі щодо теоретичного підґрунтя та прикладних завдань досягнення економічного балансу й правового врегулювання надання споживчих кредитів, усунення причин типових та інших можливих порушень прав споживачів як більш слабкої сторони в такому договорі, на нашу думку, має починатись із таких дій:

- 1) виявлення сутності його об’єкта, зокрема, економічної зумовленості, де є підприємець – власник вільних коштів, що спеціалізується на їх наданні під відсотки, і позичальник, який їх позичає для задоволення споживчих потреб;
- 2) встановлення гносеології розвитку досліджуваного явища – кредиту – як економічних відносин загалом із використання споживчих властивостей грошей та договору кредиту як їх форми, зокрема договору споживчого кредиту;

- 3) виявлення чинників його проблематики, зокрема, протистояння сильної (кредитодавця) та слабкої (позичальника з відсутністю сформованої споживчої культури) сторін;
- 4) встановлення напрацювань попередників-економістів (таких як А. Даниленко, А. Міщенко, А. Мороз, А. Уляновський, В. Базилевич, В. Василенко, Д. Гриньков, І. Брідченко, Т. Павлюченко), правничих позитивних досягнень у сфері кредитування (Ю. Чалий, В. Спіжов, Є. Карманов) і захисту прав споживачів (В. Косінов, Ю. Рябченко), їх реалізації та допущених перебільшень, промахів у їх реалізації з урахуванням економічного прагматизму й засади справедливості, розумності та добросовісності (п. 6 ст. 3 Цивільного кодексу України) протидії зловживанням свободою договору.

З введенням у дію Закону України «Про споживче кредитування» проявились нові прикладні завдання щодо набрання ним чинності та протидії зловживанням, наразі щодо уступки комерційними банками прав за споживчими кредитами.

При цьому вбачаються загальні тенденції, зумовлені економічними закономірностями кредиту як товару загалом та специфікою надання фінансових послуг (І. Безклубий) у світовій економіці за дефіциту оборотних коштів набувачів товарів споживання, проблеми з їх визначенням, стан світової фінансової системи та дієвість національної платіжної системи, зокрема й лімітів на кредитні картки, їх альтернативи. Вони разом визначаються світовим (економічним і загальним правовим, уніфікаційним чи гармонізаційним) та національним (темпоральним) чинниками. Проте позичальники намагаються уникнути повернення кредитів, особливо позичених у збанкрутілих банків, а банки – прямо чи опосередковано їх стягнути та нав'язати позичальникам додаткові обтяження.

Детермінуючим у вирішенні таких протистоянь є адаптаційний вектор розвитку законодавства України, який передбачений Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Вибір України на користь євроінтеграції й асоціації з країнами Європейського Союзу (далі – ЄС) привертає увагу до тих економічних за змістом і правових за формою інститутів, які використані в його країнах з огляду на потребу адаптації національного законодавства до законодавства цих країн. Від цього залежить зростання економічного потенціалу нашої держави, вирішення гострої проблеми зайнятості населення, інструменти зовнішньоекономічної політики, які забезпечені загальними та спеціальними економічними (кредит) і правовими (договір кредиту та його різновид – договір споживчого кредиту) інститутами. Таким є інститут фінансової політики та його напрям – кредитування, а також споживче кредитування як економічна категорія та правова форма її існування. Він використовується провідними європейськими й неєвропейськими країнами та загалом уже універсалізований.

Залишилась проблема із забезпеченням їх виконання та рівновагою суб'єктивних прав сторін, визначенням відсотків, формами надання кредитів, виконанням інформаційних зобов'язань, дійсним забезпеченням прав споживачів. Власне, ідеться про майже піврічну дію Закону України «Про споживче кредитування», який прийнятий у межах гармонізації української законодавчої бази з європейською відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Фактично його положення повторюють відповідну директиву Єврокомісії. А в ЄС права споживачів під час отримання кредиту захищені досить надійно. Викликає питання його здатність забезпечити дотримання прав позичальників споживчих кредитів та верифікацію його положень.

Мета статті – визначитись із напрямками посилення захисту прав споживачів споживчих кредитів після введення в дію Закону України «Про споживче кредитування» та узагальнення практики його застосування, особливостей сучасного стану споживчого кредитування в Україні, виокремлення основних проблем щодо його подальшого розвитку на тлі політичної й економічної нестабільності.

Об'єктом дослідження є правовідносини зі споживчого кредитування, а предметом – положення чинного законодавства, практика його застосування, наукова доктрина консюмерства¹ загалом і його напряму із захисту прав позичальників кредитів.

Аксіоматично, що успіху кредитування на європейських ринках неможливо досягти без конкурентоспроможного товару та системного й виваженого змагання комерційних банків за споживачів його фінансових послуг, у тому числі споживчих кредитів. Це стосується також України, яка підписала економічну угоду з ЄС. Згідно з п. 11 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про споживче кредитування» [5], що введений у дію 10 червня 2017 р., споживчий кредит (кредит) – це грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Проте, як свідчить практика, значна частина кредиторів діють за своїми локальними актами, які проводять їх комерційний інтерес і не узгоджені із цим законом. До того ж на ринку споживчого кредитування діють такі з них, зокрема й із надання миттєвих кредитів під заставу, які не зареєстровані як надавачі фінансових послуг.

Набуття споживчих товарів, як правило, потребує врегулювання низки правовідносин, зокрема й щодо обов'язку держави із забезпечення гідного людини рівня життя, формування джерел покриття витрат на нього та сплати за зобов'язаннями, вчинення своєчасних розрахунків. Якщо в споживача власних коштів недостатньо, він вимушений використовувати залучені кошти, зокрема, за рахунок кредитних ресурсів надавачів фінансових послуг.

Спеціальний закон, з огляду на його назву, захищає насамперед права споживачів та меншою мірою – кредиторів. Він передбачає, щоб кредиторів оцінювали кредитоспроможність споживача як обов'язкову протидію проблемним кредитам. Зокрема, цікавим є введення Паспорта споживчого кредиту, який зобов'язує надавати клієнтам повну інформацію про кредит, а також усуває ризики оскарження ними кредитних договорів через неповне її надання.

З огляду на те, що досі не сформована достатня культура споживання, на чому «обпеклася» значна частина позичальників, які набували споживчі товари на суми більші, ніж їх доходи, та намагання надавачів кредитів розширити свій бізнес і залучати позичальників навіть з ігноруванням негативних кредитних історій окремих із них вважаємо за доцільне додатково посилити як інформаційну, так і виховну функції їх правового забезпечення, встановлення імперативних вимог щодо визначення допустимості та регулювання споживчого кредитування.

Мова йде про різні інтереси позичальників і надавачів кредитів, наприклад, про спекуляції на відсотках, де нижчі відсотки на валютні кредити, ніж кредити в гривні, обертались і досі обертаються значними проблемами для споживачів у період загострення інфляції та різкого підняття курсу валюти позики, витратами на обслуговування кредитів, а також призводять до зловживань на валюті кредитів, розподілу ризиків на ринках фінансових послуг тощо. Відповідно, правило «клієнт завжди правий» спрацьовує не завжди, тому права споживача таких кредитів є скоріше декларованими, а не забезпеченими й захищеними.

Під час дослідження проявів проблематики варто виходити з того, що згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про захист прав споживачів» [4] надання (отримання) споживчих кредитів в іноземній валюті на території України заборонене. Як встановлено в п. 13 Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, від 13 грудня 2010 р. [6], під час спору суди повинні виходити з того, що

---

¹ Консюмеризм (англ. consumerism < consumer споживач) – організований рух громадян і державних органів за розширення та захист прав покупців.

договір, предметом якого є споживчий кредит в іноземній валюті, що був укладений після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» від 22 вересня 2011 р. № 3795-VI [3], за позовом заінтересованої особи може бути визнаний судом недійсним.

З огляду на завдання необхідно встановити, що положення загального закону про захист прав споживачів та положення про захист прав споживачів споживчих кредитів співвідносяться як загальні й спеціальні. Якщо слідувати логіці ст. 4 Цивільного кодексу України, то до відносин зі споживчого кредитування застосовується спеціальний закон, а загальний лише в тому разі, якщо положення спеціального закону суперечать загальному закону та Цивільному кодексу України. Наразі ми виходимо з того, що спеціальний закон більше проводить інтереси позикодавців, ніж позичальників, тому останні намагаються протидіяти свавіллю – ініціюють рухи за захист прав позичальників, лобіюють узаконення неповернення кредитів банків, що визнані банкрутами, протидії цесії прав вимог кредиторів.

З огляду на ст. 627 Цивільного кодексу України є безспірними положення ст. 20 Закону України «Про споживче кредитування про необхідність отримання споживачем додаткових чи супутніх послуг кредитодавця або третіх осіб», зокрема:

- 1) договір оцінки майна споживача з метою визначення його кредитоспроможності;
- 2) договір оцінки майна споживача, що використовується для забезпечення виконання ним зобов'язань за договором про споживчий кредит;
- 3) договір страхування та інші договори, що укладаються для забезпечення виконання споживачем зобов'язань за договором про споживчий кредит;
- 4) договір відкриття банківського рахунку, необхідного для отримання чи обслуговування наданого кредиту;
- 5) договори про надання нотаріальних та інших додаткових чи супутніх послуг у разі, якщо вони необхідні для укладення договору про споживчий кредит.

Таке наводить на думку про потребу збалансування дії засади свободи договору (п. 3 ст. 3 Цивільного кодексу України) [7] та принципів свободи договору (ст. 627 Цивільного кодексу України) за рахунок його обмежень імперативами в спеціальних актах законодавства. Для цього в останніх повинна бути проведена можливість звуження дії принципу свободи договору.

Можна виходити з того, що банківські правочини, як вважає професор І. Безклубий, спрямовані на задоволення фінансових послуг клієнтів, зокрема, забезпечують виконання певних грошових зобов'язань під час здійснення активних і пасивних банківських операцій [1, с. 6]. Проте це один із проявів, інший полягає в тому, що надавачі фінансових послуг тим самим здійснюють свою підприємницьку діяльність, ризикують кредитним портфелем, навіть зловживають ним, а тому повинні також нести негативні наслідки такої діяльності, а не перекладати їх лише на позичальників.

Серед основних проблем надання споживчих кредитів залишається, з одного боку, збільшення обсягів та підвищення його ефективності а з іншого (в умовах економічної нестабільності в Україні) – удосконалення організації кредитування населення та захисту його кредитних прав, особливо за об'єктивного, не залежного від позичальників зниження їх здатності своєчасно погашати кредити. На відміну від країн ЄС у нас досі практикуються високі процентні ставки за споживчі кредити. За умов економічної кризи це знизило довіру до банківського сектора, належної якості кредитного портфеля, особливо пов'язаного зі споживчим кредитуванням.

Окрім того, з введенням електронних платіжних карток виникла потреба в подальшому дослідженні особливостей споживчого кредитування на умовах електронного кредитування, яке в розвинених країнах світу досить поширене та є визначальним чинником інтенсифікації розвитку економіки [2, с. 69]. Практика розвинених банківських систем свідчить про те, що такий кредит надає споживачеві особливі гарантії й можливості правового захисту, які не характерні для інших банківських кредитних правочинів [2, с. 160]. Проте здебільшого цей кредит розглядають лише в ракурсі кредитування загалом, що не досить коректно, оскільки споживче кредитування має свої особливості.

З огляду на це виправданим стало прийняття та введення спеціального закону як прояву стратегії розвитку споживчого кредитування в Україні з урахуванням умов і значення такого правового субінституту договору кредитування, де ми дотримуємось визначеної Р. Шишкою систематики договорів в Україні: концепт зобов'язань, тип договору, підтип договорів із надання фінансових послуг, вид (інститут) договору з надання кредиту, його підвид (субінститут) – договір споживчого кредиту [8].

Об'єктом кредитування за споживчим кредитом може бути практично будь-який предмет споживання, товар чи послуга. Зазвичай банки кредитують придбання житла, автомобілів, техніки, витрати на навчання, лікування, відпочинок, ремонт квартир, будинків тощо. На ці потреби споживчий кредит в Україні надається в національній валюті фізичним особам на їхні власні потреби (на придбання споживчих товарів і послуг тривалого користування).

Обсяги й розміри споживчого кредитування в Україні зумовлені загальними економічними чинниками та послугами на фінансовому ринку. Об'єктивно пропозиції саме споживчих кредитів банки постійно збільшували та через карткові рахунки навіть нав'язували. Ставки за цими кредитами також мали тенденцію до зростання.

З економічного боку можна встановити, що до тих пір, доки є загрози економічній й політичній нестабільності в Україні, існуватиме тенденція скорочення частки споживчих кредитів у кредитному портфелі. Вітчизняні банки надають значно менше таких кредитів, ніж у країнах ЄС, де на операції з фізичними особами припадає до третини загального обсягу їх операцій. При цьому йдеться про завищені, на відміну від кредиторів у ЄС, відсотки за такими кредитами; підвищення вимог кредиторів до позичальників щодо захисту від додаткових кредитних ризиків; зменшення кількості потенційних позичальників з урахуванням економічної ситуації в державі; ускладнення процедури здійснення реструктуризації кредитів тощо. Подальший розвиток споживчого кредитування матиме такі особливості: зосередження основної уваги на кредитах у національній валюті, що допоможе уникнути валютного ризику як для кредиторів, так і для позичальників; необхідність здійснення відкритої кредитної політики щодо інформування потенційних клієнтів про реальну ціну кредиту; активізація на ринку позикового капіталу діяльності небанківських фінансових установ, які в розвинених країнах світу посідають важливе місце в споживчому кредитуванні.

До основних причин, що стримують розвиток споживчого кредитування в Україні за умов фінансово-економічної й політичної кризи та які можуть негативно позначитись на діяльності і фінансовій стабільності комерційних банків, можна віднести такі:

- зростання кредитного ризику, пов'язаного з необ'єктивною оцінкою кредитоспроможності фізичних осіб – позичальників. У багатьох розвинених країнах світу кредитори користуються послугами незалежних бюро кредитних історій, що сприяє зменшенню витрат і ризиків фінансово-кредитних установ, однак в Україні така практика не поширена;
- низький рівень оплати праці в Україні, тобто неможливість повернення багатьма позичальниками суми кредиту та відсотків за ним;
- незначний рівень довіри населення до банківських структур;

- у практиці кредитного аналізу банки мають враховувати фактор присутності тіньової економіки, що часто не дає змоги об'єктивно оцінити позичальника;
- вища вартість придбання товарів у кредит, ніж під час оплати готівкою.

Посилює кризові тенденції нестабільність курсу валют, їх стрімке зростання (за прогнозами, до 30 грн за 1 долар США в 2018 р.), а отже, підвищення пов'язаних із тим ризиків. Для їх подолання варто використовувати договір страхування як імператив, що створить гарантії для споживачів та стане пересторогою для намагання кредиторів переключити ці ризики на позичальників.

Таким чином, Закон України «Про споживче кредитування», попри його спрямованість на захист прав споживачів, містить прогалини та можливості для зловживання правами сильної сторони. З огляду на наведене варто переглянути локальні акти надавачів споживчих кредитів із метою їх узгодження з вимогами зазначеного закону. Окрім того, для подолання негативів Міністерству фінансів України та Міністерству юстиції України варто в імперативному порядку розробити й рекомендувати надавачам фінансових послуг Типовий договір надання споживчих кредитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безклубий І. Теоретичні проблеми банківських правочинів : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. Безклубий. – К., 2006. – 32 с.
2. Васюренко О. Банківські операції : [навч. посібник] / О. Васюренко. – 4-те вид., перероб. та доп. – К. : Знання, 2011. – 324 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3795-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17>.
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. Про споживче кредитування : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.
6. Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, від 13 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003760-10>.
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (редакція станом на 2 листопада 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Шишка Р. Типологія цивільно-правових договорів / Р. Шишка // Право та управління. – 2012. – № 2. – С. 1007-1019.

REFERENCES

1. Bezklubiy I. (2006), "Theoretical problems of banking transactions", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Kyiv, Ukraine.
2. Vasyurenko, O. (2011), *Bankivski operatsiyi : navch. posibn.* [Bank operations : teaching aid], Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. "On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Regulation of Relations between Creditors and Consumers of Financial Services" : Law of Ukraine on 22 September 2011 № 3795-VI, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-17>.

4. “On Consumer Rights Protection”: Law of Ukraine on 12 May 1991, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. “On Consumer Lending” : Law of Ukraine on 15 November 2016 № 1734-VIII, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.
6. “Generalization of judicial practice of consideration of civil cases arising out of credit relations on 13.12. 2010”, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003760-10>.
7. “Civil Code of Ukraine on 16.01.2003 № 435-IV” (last updated 02.11.2016), available at : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Shyshka, R. (2012), “Typology of civil contracts”, *Pravo ta upravlinnya*, no. 2, pp. 1007-1019.